

## **TALABALARGA KOMPYUTER GRAFIKASI MASHG‘ULOTLARIDA NAQSH ELEMENTLARINI CHIZISHNI O‘RGATISH METODIKASI**

**Ro‘zmetov Quvondiq Shonazarovich**

UrDU, Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi kafedrası katta o‘qituvchisi

**Kalandarov Shamsiddin Saidmuhammadovich**

UrDU, San‘at kafedrası o‘qituvchisi

### **ANNOTATSIYA**

*Maqolada Amaliy san‘at (badiiy kulolchilik) yo‘nalishi talabalariga kompyuter grafikasi fanidan milliy san‘atimizning zamonaviy axborot texnologiyalari asosida o‘qitishga mo‘ljallangan bo‘lib unda naqsh elementlarining shakli, ma‘nosi, naqsh kompozitsiyalarini chizish va ranglash bosqichlari haqidagi ma‘lumotlar berildi.*

**Kalit so‘zlar:** *kompyuter grafikasi, elips, kvadrat, shift tugmasi, tezkortugma, yuza, doira, o‘lcham, Xiva naqqoshlik uslubi, naqsh elementi, gul, bargli gul, ko‘p bargli gul, madoxil, qo‘chqor shoxi naqsh elementi, ranglash.*

### **АННОТАЦИЯ**

*Статья предназначена для обучения студентов прикладного искусства (художественной керамики) компьютерной графике на основе современных информационных технологий нашего отечественного искусства. В ней даются сведения о форме и значении элементов узора, этапах рисования и раскрашивания узорных композиций.*

**Ключевые слова:** *компьютерная графика, эллипс, квадрат, потолочная кнопка, горячая клавиша, поверхность, круг, размер, хивинский стиль росписи, элемент узора, цветок, листовой цветок, многолистный цветок, мадочил, элемент узора из бараньего рога, раскраска.*

### **ABSTRACT**

*The article is designed to teach students of applied art (art pottery) computer graphics based on the modern information technologies of our national art. It provides information about the shape and meaning of pattern elements, drawing and coloring stages of pattern compositions.*

**Keywords:** *computer graphics, ellipse, square, ceiling button, hotkey, surface, circle, size, Khiva painting style, pattern element, flower, leaf flower, multi-leaf flower, madochil, ram's horn pattern element, coloring.*

### **KIRISH**

Respublikamizning Oliy ta‘lim muassasalarida tayyorlanayotgan Amaliy san‘at (badiiy kulolchilik) yo‘nalishining namunaviy o‘quv rejasidagi kompyuterda loyihalash fanining ham ta‘limda alohida o‘rin egallashini ta‘minlash maqsadida

mahalliy naqqoshlik maktabi an'analarini zamonavi axborot texnologiyalaridan foydalanib, talaba tanlovi asosida o'qitiladigan fanlar kiritilib o'rgatishni yo'lga qo'yish muhim ahamiyatga ega **bo'lib kelmoqda**. Xorazm viloyatida o'z tarixiy yodgorliklarimizni kelajak avlodga o'rganish, shu bilan birga Xiva naqqoshlik maktabi uslublarini milliy an'analarimizni o'rgatishni modernizatsiya qilish zamonaviy amaliy san'at asarlarini yaratuvchi san'atkorlarni web saitalar va dunyo elektron san'at naqqoshligini rivojlantirishda talabalarni zamonimiz bilan ham nafas raqobat bardosh, ko'p tarmoqli kadrlar tayyorlash muhimdir.

Shularni inobatga olgan holda, ko'p yillar davomida Urganch davlat universiteti Amaliy san'at (badiiy kulolchilik) ta'lim yo'nalishida talabalarga mutaxassislik fanlari qatori Xorazm amaliy san'ati fani ham tanlov fani sifatida o'rgatilib kelinadi.

### **MUHOKAMA VA NATIJALAR**

Quyida ushbu fanning o'rgatish jarayonida to'plangan tajribalar: Xiva naqqoshlik san'ati uslubidagi naqsh elementlarining boshqa naqqoshlik maktablari uslubidagi naqsh elementlaridan farqli jihatlarini, Kompyuter grafikasi Corel draw dasturida naqsh elementlarini, naqsh kompozitsiyalarini chizish va ranglash bosqichlarini ko'rib chiqamiz.

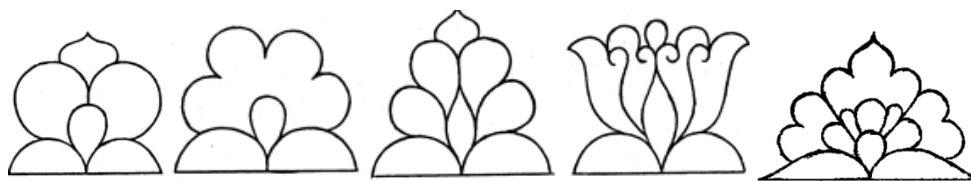
**1-bosqich.** Biz bu bosqichda daslabki Xiva naqqoshlik san'ati uslubidagi naqsh kompozitsiyalardagi naqsh elementlarining boshqa naqqoshlik san'ati uslublaridagi naqsh kompozitsiyalaridagi naqsh elementlaridan kam qo'llanilishida, ularning tuzilishidagi farqli jihatlarini talabalarga tanishtirib bilim ko'nikmalarni shakllantirish va rivojlantiriladi. Buni quyidagi misollar orqali, oddiy va murakkab shakldagi barglar, bargli gullar va boshqa turkumdagi naqsh elementlarining farqli jihatlarini ko'rib chiqamiz. *(1-5-rasmlar)*.



*(1-rasm). Barglar. Xiva naqsh elementlari*



*(2-rasm.). Barglar. Toshkent naqsh elementlari.*

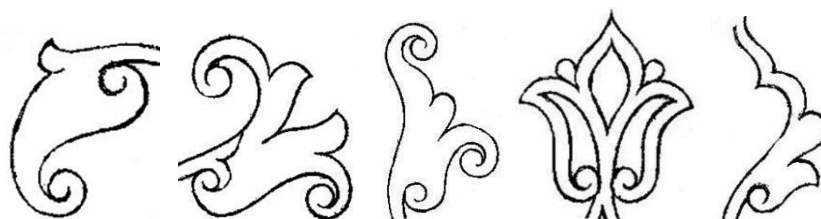


(3-rasm). *Bargli gullar. Xiva naqsh elementlari.*



(4-rasm). *Bargli gullar. Toshkent naqsh elementlari.*

Yana Xiva naqqoshlik san'ati uslubida barchani e'tiborini tortadigan shunday jihatlaridan biri "qo'chqor shoxi", "tugma" (Xorazm shevasida "duyma"), "madohil" kabi naqsh elementlarini ham juda ko'p qo'llanilishini ko'rishimiz mumkin. (5-rasm).



(5-pacm)

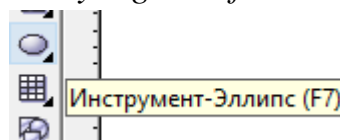
**2-bosqichda** yuqorida ko'rsatilib, o'rganilgan ma'lumotlar asosida naqsh elementlarini chizilishidagi qonuniyatlarga amal qilgan holda talaba chiza oladi.

Dastlab barcha naqsh uslublarida keng qo'llaniladigan **barg** naqsh elementining mazmuni va uni chizilish texnologiyasi haqidagi ma'lumotlar bilan boshlashimiz maqsadga muvofiq. Chunki, barg naqsh elementining oddiy va murakkab shakllarini o'rganib borish, boshqa turdagi naqsh elementlarini tezda o'zlashtirib olishga zamin tayyorlash bilan birga, murakkablashib boradigan naqsh elementlarining chizilishiga asos bo'lib ham xizmat qiladi.

**Barg-islmiy** (o'simliksimon) naqsh elementi hisoblanib, tabiatda o'sib turgan turli o'simliklardagi barglarni naqqosh tomonidan badiiylashtirilgan tasviridir.

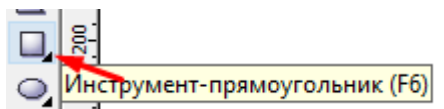
**Shunlardan biri** naqsh elementini corelDraw dasturi orqali bosqichlar asosida ko'rib chiqamiz. (6-7-rasmlar).

**1-bosqich** dasturda ishlaganda barcha dasturlar kabi yangi sahifa ochami oddiy



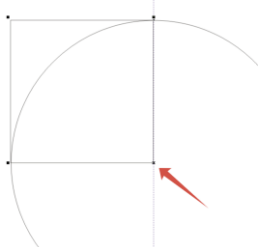
barg naqshini chizish uchun radiusi taxminan ellips instrumenti yoki F7 tezkortugmasidan foydalanib 20 o'lchamidagi aylanani chiziladi.

aylanaga mos instrumenti yoki F6 tezkortugmasidan foydalanib eni va bo'yining 10 o'lchamidagi kvaratni chiziladi.

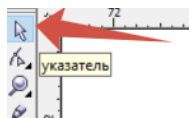


to'g'ri to'rtburchak

kvadratning chekka burchagiga aylananing markaziy nuqtasi tekizilib

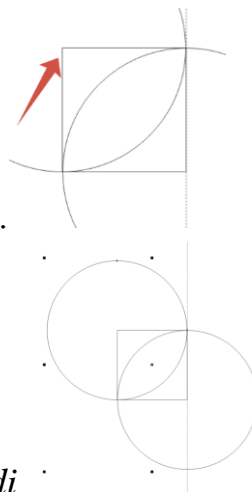


qo'yiladi.



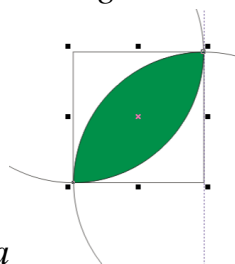
ko'rsatgich instrumenti yordamida shu aylana nusxalanib bu dasturda nusxalash sichqonchani chap tugma yordamida kerak shakl belgilanadi va

ushlab ozroq surib o'ng tugma birgalikda bosiladi.



va ikki doira shift tugmasi bilan belgilanadi

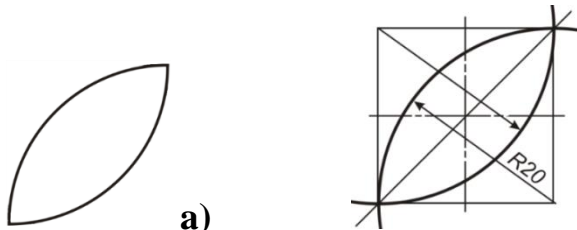
va ushbu tugma



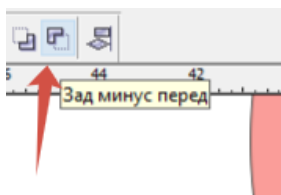
ila  
bo'ladi

bosilganda

ushbu oddiy shakldagi barg hosil



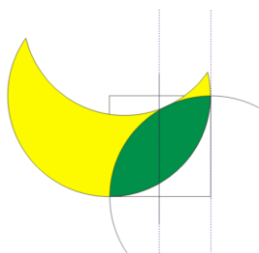
**a)** **b)** *(6-rasm)* **a) holatdagi rasm**  
tayyor bo'lgandan keyingi holat uchun shaklning tepa qismiga yana shu shakldagi  
doirani nusxalanadi.



Ushbu tugma yordamida

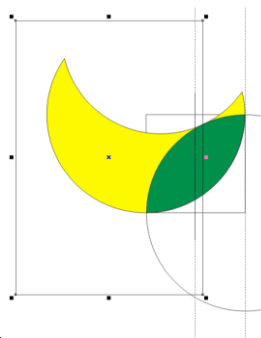
shu holdan

keyingi



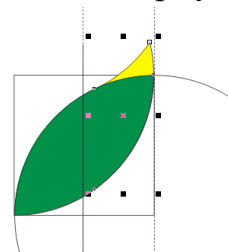
holatga o'tadi

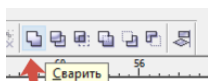
kerakmas qismiga



shaklni qo'yib

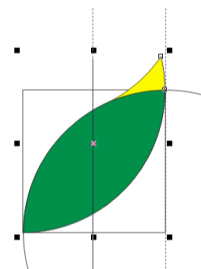
kerakmas qismi olib tashlanadi yuqoridagi harakat takrorlanadi.



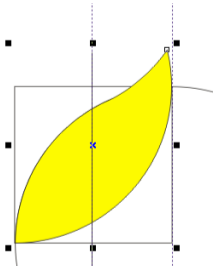


Shu tugma yordamida

shift tugmasi bilan

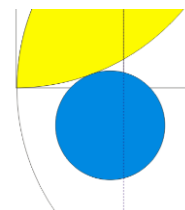


ikki shakl

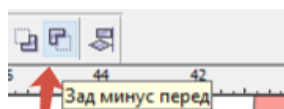


birlashtiriladi.

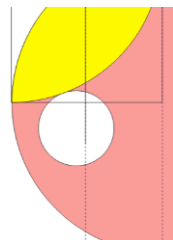
5 o'lchamda doira chiziladi



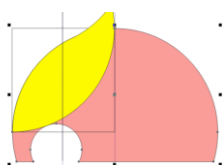
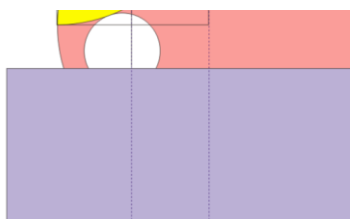
Shu tugma



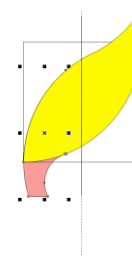
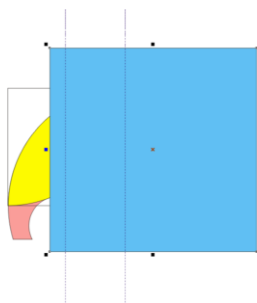
yordamida



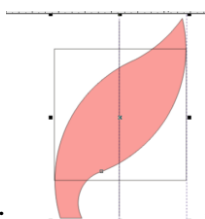
shu holatda to'rtburchaklar yordamida



kesiladi.

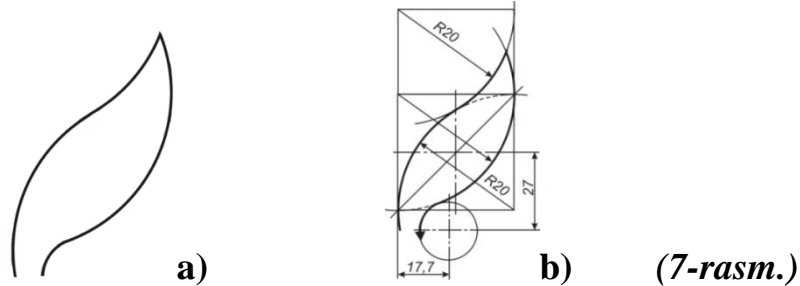


ikkisi



qo'shiladi

barg ishlash jarayoni tugaydi.



Xiva naqqoshlik maktabi uslubida chizilgan naqsh kompozitsiyalarini pardoqlash bosqichi o‘ziga xosligi bilan ham ajralib turadi. Xiva naqshlarida targ‘il berib pardoshlash qo‘llanilmay, barg, band va gullar chiziqlar bilan chegaralanib qo‘yiladi. Toshkent uslubidagi naqsh kompozitsiyalarda esa pardoqlash bosqichida gul, barg va bandlariga targ‘il berib bezash keng qo‘llanilib kelinadi(13-rasm).



**Toshkent naqqoshlik maktabi uslubidagi naqshlarni pardoqlash(targ‘il berish) 13-rasm.**

### **XULOSA**

Xulosa qilib shuni aytishimiz kerakki, talabalar Xorazm amaliy san‘ati fanida yuqorida ta’kidlab o‘tilgan ma’lumotlar bilan tanishtirish barobarida o‘zidagi amaliy va malakaviy ko‘nikmalarni egallab olishlari, kelajakda pedagogik faoliyati davomida qo‘llay olishlariga zamin ekanligini anglata olishimiz muhim ahamiyat kasb etadi. Biz ular tomonidan tashkil etiladigan naqqoshlik to‘garaklarida yosh avlodga Xiva naqqoshlik san‘ati uslubini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o‘rgatishga erishilsa, maxalliy naqqoshlik san‘ati, shu bilan birga ustoz-shogird an‘analarining uzviyligini va davomiyligini ta‘minlagan bo‘lamiz.

### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI (REFERENCES)**

1. Булатов С. Ўзбек халқ амалий безак санъати. Тошкент “Меҳнат” нашриёти 1991. 284-292 б.
2. Пугаченкова Г.А, Ремпель Л.И. Выдающиеся памятники архитектуры Узбекистана,- Т.;1958 г. 30-36 стр.
3. Ремпель Л.И.Архитектурный орнамент Узбекистана Т.1961 г.
4. Ro‘zmetov Q, Sh, Ibadullayeva N.E, Safasheva S. S. Characteristics and comparative analysis of the art style of khiva painting. Novateur publications. Journal NX-A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal ISSN No: 2581-4230.VOLUME 10, ISSUE 2, February -2024

5. Ro‘zmetov Q, Sh,Ibadullayeva N.E, Xiva naqqoshlik san’ati uslubining o‘ziga xos xususiyatlari. “Oriental Art and Culture” Scientific Methodical Journal. VOLUME 4 ISSUE 2. JUNE 2023.
6. Ibadullayeva N.E, Ibadullayev S.E, Xorazm kulolchilik va koshinpazlik san’atidagi an’anaviy texnologiyalarning o‘ziga xos uslublari va estetik ta’sirchanligi. “ILM SARCHASHMALARI” ilmiy-nazariy, metodik jurnal. 2022 yil.7-son. 132-135.